

Панајот Нелас:

Свети и Велики сабор Православне цркве

(Мисли о његовој богословској припреми)

Мисли које следе имају за циљ да помогну у богословском суочавању с проблемом Светога и Великога Сабора Православне цркве који треба да се сазове. Овај чланак представља оглед, те се стога у њему и избегавају, колико год је то могуће, многи, конкретни закључци и коначне, апсолутно јасне формулације. Већма се улаже напор да се оцрта и дефинише једна атмосфера правога богословског истраживања и православне проблематике. У тој атмосфери биће могућно доцније да се даду одговори на битна питања, као што су, на пример, ова: да ли и уз које претпоставке ће моћи „Свети и Велики Сабор Православне цркве” да се сазове као васељенски сабор, којим конкретним темама ће он требати да се позабави, и друга.

Овај оглед ограничава се на то да одреди један смер. Друга наша студија, која ће уследити, моћи ће, како се надамо, конкретизујући доње опште мисли, да допринесе при стварању новог каталога саборских тема, који је неопходан, и новог начина припремања Сабора.

I

ДОГМАТСКО РАЗМАТРАЊЕ

Догматски, Сабор представља *тајну*, мистерију, односно представља једновремено две ствари: *знамење* које открива свету истинску природу Цркве, љубав Божју према свету, и *посвећење* света у Цркву.

Уосталом, Сабор епископа Православне, Католичке цркве — а у лицу епископа, Сабор помесних цркава — представља у суштини својој литургијску радњу. Као што се у божанској Литургији састаје и раскрива у оквирима једне конкретне заједнице месна Црква,

тако се и на Сабору, где се сусрећу и заједно ходе¹⁾ све месне Цркве, састаје и разоткрива васељенска Црква. Разни народи, најразличнија „племена и језици“, сусрећу се на истоме евхаристијском центру и ради истога евхаристијскога циља, једногласно славе Бога и на један свештенодејствени и свечан начин позивају васељену на светски мир и сагласност.

Јасно је, дакле, да истински сабор свагда представља собом један *васељенски* догађај, односно да се тиче читаве васељене²⁾ и њена живота, и да је у вези са стварањем и спасењем света. Сабор има за циљ да открије љубав Божју према свету, али и истинску природу света, аутентичну боголику природу човека и његових творевина, праву природу науке, технике, уметности и много чега другог, те да свему томе даде нову, божанску силу и нов живот.

Дакле, једноме истинитом Сабору ни на који начин не може бити циљ да среди неколико „унутрашњих“ административних и практичних проблема Цркве. Јер, он се односи на свет и на историју и представља за своје доба право *Богојављење* и стварну *Педесетницу*. Као год што божанствена Литургија представља освећење и преображење једнога дана, једнога двадесетчетворочасја, тако и Сабор, при једном општијем разбору ствари, представља освећење и преображење једнога раздобља, једне епохе.

Кренувши у својем размишљању овом линијом, ми схватамо да би стожерно дело Сабора данас било да *богословски* погледа и види наше доба, да појми и *евхаристијски* да организује све оне елементе који сачињавају и обликују живот света данас.

Апостоли и Оци извршише управо то и такво дело: усредредише у Христу елементе или „стихије“ својега доба, што ће рећи његове духовне састојке (јудејство, јелинство, романство, идолопоклоничке празнике, нарави, обичаје и др.), и претворише их у елементе и састојке Цркве. Служећи се елементима свога света као коцкицама, као какав мозаик уметнички украсише Цркву, Икону и Тело Божје, и тако, уздижући своје доба, своју епоху, до Тела и Иконе Божје, показаше својем свету *живога* Христа, показаше Га и обелоданише стварно, а не преносно, метафорички — путем појмова, осећања или етичких правила.

У крајњој инстанци, дело великих васељенских сабора било је преображење својега доба; било је то дивовско дело — уздићи изражајне могућности епохе до *у догмате*, који опет нису друго до ли створена одећа нестворене божанске Истине.

Приказивање или показивање Христа једноме раздобљу и јесте *Откривење* Божје за дотично раздобље. А оно вазда бива помоћу грађе коју пружа та иста епоха — као год што се тело историјског Христа, које је показало свету Реч (Логоса), образовало од плоти Маријине, која се уздигла до тога да роди Бога у телу, и као што је Господ Исус у Својој проповеди за градиво користио саздане стварности што их је сусретао идући путем: семе, квасац, смокву, бол, демоне. Тиме смо разумели да откривење Божје, творевини упућено, није ништа друго до сама творевина која се узвисује дотле да буде

¹ „Симпоревонде“, „синодеун“, одакле „синод“ („са-хођење“), Сабор. Прим. прев.

² Васељена, икумена — буквално: насељена Земља. Прим. прев.

икона Божја и на тај начин се она спасава. Откривење Бога човеку јесте човекова природа када се иста, као природа Бога Слова (Логоса), обожује. А откривење Божје у једноме раздобљу јесте исто то раздобље, уздигнуто до иконе Божје. Када се то изврши, тада се обелодањује боголикост елемената који га састављају, тада се раздобље или епоха (не толико у значењу „време“ колико као збир саставних елемената живота, као култура) узноси Богу, храни се од Њега и Њиме, ослобађа се из ропства ђавољега, очишћује се, изграђује се у зграду Бога живог, оцрквењује се и спасава се. Није ли тако, онда Откривење представља прошлост и не спасава.

Дакле, средишно питање једнога данашњега ваистину васељенског Сабора требало би да буде: како показати да је Христос средиште живота и истина данашњега света? Другачије речено: како да буде откривен Христос и да засија као Господ и Спас структура данашњега друштва?

Позната је ствар да је наука као нов начин човековог односа према природи, који се у историји појавио с Галилејем и Њутном, створила човеку један нови свемир. Технологија, биологија, психологија и све остале велике антрополошке науке (социологија, економика, урбанистика, медицина и друге) представљају делове и састојке од којих је склопљен тај нови свемир нашега доба. Они састојци су у последње време — наше време — досегли, рекло би се, свој крајњи дomet и показали своје највеће могућности, али и своје ендогене — унутарње — слабости. Немајући својега јединственога средишта нити сталне тачке на коју би се односили и ка којој би стремили, они се често извргну у слепе силе, те поробљавају човека уместо да га ослобађају. Много се у наше дане расправља о томе да ли структуре које на крају крајева ствара данашња наука сачињавају културу или антикултуру и да ли су темељи новог доба људски или против људски. Лудило наоружања, глад, диктатура, Вијетнам, наркотици и толике друге ствари представљају очито С. О. С. наше епохе, упућен ка једном постојаном стожеру који би имао могућности да обасја, организује и оживотвори ове врло значајне, но међусобно сударене и канцерогене — ракородне ћелије нашега доба. Хришћани не би одмах или већ спочетка, осудили материју нити пак елементе раздобља нашег. Они нипошто нису злогукци песимисти. С друге стране, опет, не заснивају свој оптимизам на материји. Аутономно организовање материје око саме себе стварно јесте противкултура и противхуманизам. Исте структуре, међутим, кад им се нађе други центар узношења, друго вредновање и друга организација, могу се узвисити до у Цркву. Ово друго средиште, темељ за исправно зидање елемената епохе и Глава која ће склопити у тело и очовечити иначе чисто биолошке телесне састојке једнога времена, јесте, за хришћане, Христос.

Хришћани који живе данас у Њујорку користе, примера ради, исте материје за одржање живота које и нехришћани. Разлика међу једнима и другима састоји се у томе што хришћани имају једно друго духовно средиште, на које назиђују заједничке свима материје, што имају друга места узношења, друге циљеве. На тај начин хришћани друкчије виде ствари око себе и друкчије их организују. На тај начин се у Њујорку ствара други простор, где такође људи и ствари постају други, нови, и овај други Њујорк јесте управо њујоршка Црква.

Конкретизујући горње уопштене наводе, могли бисмо казати да би један данашњи православни Сабор требало да има тројак средњих циљ, па према томе и тројаку тему.

Први би му посао био да и опет обзнани свима љубав Божју према свету, да помоћу данашњих речи и данашњих стварности покаже тајну љубави Трију Лица Свете Тројице као праобраз, основ и крај, тј. циљ и употпуњење света, што ће рећи спасење света. Тако нешто, што би у суштини својој било стварно Откривење и Богојављење за садашњи свет, могло би послужити и као основ за једну исправну православну еклисиологију. Еклисиологија није спољашња организација Цркве, нити она има везе са црквеним Уставима. Она задире много дубље него што су нужна, али другостепена номоканонска сређивања; у језгру своме, она је нов начин постојања света, нов однос Бога и света, боголикост и богочовечност твари.

Други циљ и друга тема Сабора била би да пружи тајну оваплоћенога Христа данашњем свету, односно да проговори о Богу Који је постао човек и Који, љубећи данашње људе, тражи да се сједини с њима у једно тело, да и наше раздобље учини телом Својим. Тако нешто било би основ за једно правилно, данас баш и потребно, тумачење и пројекцију православне христологије. У светлости и на темељу те и такве христологије могла би се у наставку изградити од грађе коју нуде велике савремене антрополошке науке и једна исправна православна христолошка антропологија.

Трећи саборски посао био би — одредити начин на који ће градиво, тј. елементи и структуре нашега доба, моћи да се уздигне до у Тело Логосово, да постане Црква. Чим се указао стожер живота, логично је очекивати да ће се живот људски очарати, да ће се обратити и да ће даље закорачити ка томе стожеру; логично је, другим речима, очекивати да се наша епоха правилно оријентише према Богу, да *поверује*. Али, ова нова оријентација доноси са собом и ново рашчлањивање ствари, њихову нову оцену и ново виђење, односно води у *покајање*, у промену ума.¹ Дакле, православни Сабор, данас, обелоданивши стварно, што ће рећи из ствари и стварности нашега раздобља, љубав Божју спрам света, као и вредност и боголикост састојака данашњег света, имаће за најпречи задатак, пре свакога инога задатка, да позове овај наш свет на веру и на покајање. Ова тачка је од пресудног значаја. Без корените промене у начину живота света, без одрицања од себичности и самољубља, без егзорцизма (заклињања и изгоњења ђавола из света), без погружења у несаздани светотројични живот, који је истинска Слобода, Љубав и Заједница, немогућ је икакав стварни однос између Бога и света и залудан је сваки покушај света да оствари у своме животу и историји идеале слободе, љубави и заједнице.

Али, мимо призива ка вери и покајању, један Сабор је дужан и да опише ново стање ствари што га ствара у свету Христос — дужан је да прикаже аутентичну структуру правилног уређења досадашњег света. Овај смисао имаћаху за црквено Предање „символи вере“, „одредбе“ и „правила“; тај исти смисао требало би да имају и данас симболи или предлози и одлуке Сабора. Јер вера, сем што је један егзистенцијални догађај који се садржи у љубави и сједињењу

¹ Грчка реч „покајање“, мета-ноја, дословце баш то значи: промену ума. — Прим. прев.

човека с Богом, јесте и ново стање које произилази из таквог сједињења, јесте „нова твар”, а њу испољавају догмати и симболи вере.

Ова пак ново стање данашњега света биће ново и за историју. Ми га још не познајемо. Може бити да га напипавамо и наслућујемо. Васељенски Сабор имаће за циљ да га покаже, под дахом Духа Светога. Баш зато васељенски сабор са догматскога становишта свагда представља, како за повесницу Цркве тако и за своје доба, нов догађај, и то дословце догађај *откривењски и спасавајући*.

Ако је тачно све што доведе рекосмо — ако, тојест, прихватимо да овако отприлике функционише откривење у историји и да ово уздицање свакога раздобља у тело Христово сачињава спасење — онда се многе теме и проблеми, обухваћени у познатом родоском каталогу, показују као неосновани и безипостасни, док је за оне који још преостану очевидно да их треба, жели ли се њихово решење, поставити у потпуну другу перспективу.

Пре свега, треба другачије поставити само питање откривења. Ако невидљиви, недоступни и недокучиви Бог постаје видљив и доступан општењу благодарећи Телу Својему које је Црква, како то тврди свети Иринеј, тада сва проблематика око „извора Откривења”, како је иста изложена у родоском каталогу и у нацрту који је приправила међуправославна припремна комисија, нема никакве везе ни са каквим православним богословским предрасположењем. Ако откривење *јесте* Црква — конкретна Црква свакога раздобља, раздобље уздигнуто у Цркву — онда право питање о откривењу данас ваља да гласи: како Христос и Црква да се открије свету данас као аутентичност и здравље, односно као спасење света, и како свет да се уздигне у Цркву? „Откривење” није „унутарњи” проблем „богословске науке”, прва глава у приручнику догматике, или лепа тема за „ерминевтичку науку” — које су, рецимо, у складу с историјском критиком, протоканонске, а које девтероканонске књиге Светога писма и слично — него је оно показивање Христа Спаса данас, проблем опстанка и оцеловљења конкретнога света у наше време.

У ову другу перспективу треба поставити, да би јој се нашло правилно решење, још једну тему о којој је припремна међуправославна комисија такође објавила свој преднацрт: то је питање поста. Њега наводим као последњи и конкретан пример.

За Предање пост бејаше начин на који човек правилно усклађује свој однос према храни. Пост је да човек тако употребљава храну да она потпомаже његово духовно и телесно здравље, а он сам да одржава своје господарење над твари и да изналази могућност да помоћу милостиње конкретизује и претвори у стварни учинак своју љубав према другим људима.

Проблем поста онакав како је постављен у садашњем каталогу тема и у припремном нацрту Сабора (смањење броја дана поста, ситне разлике што се тиче дозвољене хране, итд.) не стоји ни у каквој вези ни с овом предањском проблематиком, а ни са потребама данашњега човека. За невернике је та и таква проблематика бесмислена, а за вернике безначајна. Верни који хоће да посте, наћи ће начина. Мој је утисак да би требало да се Сабор, уз бављење постом, позабави поново великим проблемом исхране.

Три су данас основне димензије овога великога проблема. Прва је — *дијета*. Бар половина људи нашега времена примењује, било из

здравствених било из естетских разлога, једну строгу и болну дијету, Затим, ту је *глад*. Опет половина људи на нашој планети — гладује. Милиони деце одлазе увече на спавање гладна, а исход тога је да им се тело и мозак не развијају довољно и да се у њима претећи нагомилава освета. Трећи проблем јесте — безизлаз и ћорсокак у којем се налази *привреда* разних земаља. Велики економисти доказују да је круг производња — потрошња доспео у ћорсокак и да, ако привреда не одреди себи, мимо добити и производње, и друге циљеве (на пример, уметност, образовање и друго), њена пропаст — а заједно с њоме и пропаст човечанства — јесте неизбежна.

Не само што се данашњи човек бави овим трима проблемима, но они за њега представљају питање живота или смрти, односно, питање спасења. Стога баш, један васељенски Сабор треба да проговори и о тим питањима. Дабоме, данашњи човек не очекује да ће у саборским текстовима наћи сажето изложена гледишта великих лекара или пак истакнутих привредних стручњака, нити да ће у њима наћи лако остварљиве моралне савете. Но православни Сабор, пружајући човечанству ново средиште организације живота и нове циљеве, требаће, како видесмо, да удахне васељени *нов начин живота*, у којему ће проблеми здравља и лепоте, глади, изобиља, трговине и уметности налазити своје природно усмерење и своје решење. Ови проблеми сачињавају велике потребе нашега времена. Данашња васељена очекује да и о њима чује реч спасења од једнога васељенскога Сабора Христове Цркве.

Сажимајући све што доведе рекосмо, ваља нам нагласити да је православни Сабор по природи својој католичански и васељенски. Он ни на који начин не представља „унутрашњу“ ствар Цркве. Црква није нека међународна организација, па да тежи да на једној „генералној скупштини“ среди своје унутрашње проблеме. Црква је испољење љубави Божје према свету. А Сабор је конкретизација чињенице да се Христос занима и „досад“ ради за свет. Само у оваквој перспективи моћи ће Сабор да помогне свету.

И само у оваквој перспективи има наде да ће Сабор моћи да реши и некоје од великих проблема са којима се и унутар свог окриља Црква данас сучељава.

II

ПАСТИРСКО И КАНОНСКО РАЗМАТРАЊЕ

Три велике промене које наступиле у свету током ових дванаест векова, прохујалих од последњег васељенскога Сабора до наших дана, сачињавају унутарње проблеме Цркве у три велике групе.

1. *Промена у распореду земаљскога простора*, која имаћаше као свој исход слабљење, а често и ишчезнуће, великих старих хришћанских средишта, створила је проблем „националних цркава“, дијаспоре, многих „јурисдикција“ у истоме месту, па чак и проблем измене природе епископије, парохије и др.

Данас обично покушавамо да решимо ове проблеме полазећи од саме њихове проблематике, но тако се ствара зачарани круг који,

као што је и природно, води у Ђорсокак. Проблем дијаспоре, примера ради, за чије постојање није у суштини крив толико нови распоред простора колико срозавањем помесних цркава у националне цркве, покушавамо решити на основу самих народности. Али народности, као пролазне и створене стварности, раздељују; једино љубав и Дух Божји могу ујединити.

Бог воли нове животне просторе Цркве који су се створили и жели и њих да узвиси у Цркве. Верни који у њима живе, нису пред Богом „Јудеји“ нити „Грци“, „робови“ нити „слободњаци“, него су сви — „једно у Христу“. „Јер сви сте синови Божији вером, у Христу Исусу; јер који се у Христа крстисте, у Христа се обукосте“, пише свети Павле. Ово ново виђење васељене данас, у Христу несебична љубав према целој нашој планети, што и беше апостолско виђење, једино је које може решити проблем новог управног рашчлањења наше Цркве. Само буде ли радио — за време свога заседања, али и у току припреме — у овој новој светлости вере, Сабор ће моћи да реши проблем.

Да бисмо се, међутим, уздигли до овога новог, несебичнога и духовнога виђења нашега света, ми верни морамо — први у свету ми, а први међу нама одговорни Епископи — да *поверујемо* и да се *покајемо*, да зажелимо, корачајући ка Сабору, да служимо искључиво једноме Господу и једноме циљу, „који је на потребу“, и да будемо органи једино Духа Светога. Многи проблеми Цркве наше, у суштини својој, представљају кудикамо више питања *вере* него „богословска питања“.

2. Друга, исто тако велика, промена збила се у *начину и организацији људскога живота*. Прелаз из аграрног у индустријско друштво, пренасељеност, стварање великих градских центара, организовани атеизам, измене у храни, у положају жене у друштву, у просвети, и толике друге значајне, али и познате промене, због чега и нема потребе да их набрајамо подробно, створише врло оштре проблеме за исправно доживљавање православнога *богослужења* и православнога *морала* данас. Ти и такви проблеми до те мере разједињују православне да имамо унутар Православља праве расколе, тј. различите *јерархије* на истом простору: старокалендарце у Грчкој, старообреднике у Русији, Заграничну Руску цркву итд. Ова пак напетост све већма и већма се шири због неодговорне критике на рачун данашњег облика богослужења и на рачун канона од стране једних и због подједнако неодговорне и лаке привржености свакој, па и најсићушнијој форми из Предања од стране других.

Ово су за Цркву животни и озбиљни проблеми. Стога се и не могу решити нити путем спољашњих нагађања и уступака — средња решења — нити путем наметања гледишта онога ко је јачи. Потребно је светодуховско сагледавање и дубинска обнова, односно ново доживљавање исте вере у новим условима. Потребно је изучавање и живот, односно дуготрајна и упорна припрема.

3. Највећа, ипак, промена збила се у самом хришћанском свету — то је *догматска промена*. Наиме, велики делови хришћанске Цркве стварно су у току столећа протеклих од последњег васељенскога сабора извршили мања или већа преиначења у самим *догматима* и тиме, како и беше природно, отпали од Једне Свете и Апостолске Цркве васељенских сабора, и од тада живе одвојено од ње. И овом највишем

унутрашњем проблему Цркве Сабор треба да приступи стваралачки, светодуховски и светоотачки. Један православни Сабор има могућност, мислим, управо стога што је аутентично испољење истине, да оцени, похвали и прихвати што се од нових елемената може прихватити, да опрости и по икономији допусти што се да допустити и, најзад, да анатемише оно што је јеретичко и по човека разорно, односно што је ђаволско.

Начелно би православни могли, мислим, признати да су верници великих хришћанских заједница које уведоше догматска преиначења доспели до тога да предузму те измене зато што су покушали, али нису успели, да реше одређене велике проблеме свога времена и свога краја. Православни треба такође да признају да они сами, из разних разлога, нису били приморани да се суоче с таквим проблемима. Данас пак и сами православни треба да створе, на пример, црквену организацију у светским размерама. Ако се сабор правилно суочи с овим проблемима, тиме ће се обелоданити истина, а истина ће, на неоспоран начин, показати и које су и у чему су грешке.

Један истинит Сабор ни на који начин не би могао, мислим, да се бави питањем уједињења с инословнима, али исто тако не би могао ни изрицати унапред анатему. Средишни саборски проблем требало би да буде *откривење*.

У овој ствари, међутим, имамо и на чисто православном терену један од одлучујућег значаја напредак у догматском изражавању апостолске вере. Мислим ту на догматско учење светога Григорија Паламе о разликовању у Богу суштине и енергија, које је и саборски укрепљено године 1351. Овај догмат како га је схватио и у црквени живот преточио сам Палама, као и свети Оци и богослови око њега и после њега — на пример Никола Кавасила, Никодим Светогорац, Серафим Саровски, Филарет Московски и други — представља основ за исправно сучељавање са многима од проблема који раздељују хришћански свет, али и са многима од проблема нашега доба уопште. Можда је дакле целисходно да следећи васељенски Сабор осмотри и сагледа свуколику проблематику у светлости овога учења, претходно га, дабоме, примивши као догмат. Наравно, неће бити потребно просто схематски и схоластички определити истину као „орос“, као дефиницију, него ће поглавито требати да се саборска проблематика и дискусије поставе под видело ове истине, односно да Сабор обелодани и искористи огромне спасавајуће и преображавајне силе које собом обухвата овај богонадахнути догмат. Тако нешто пак не може се извршити само за време рада Сабора него на томе ваља радити првенствено током његове припреме. Тако, ето, опет стигосмо до трећег, а особито значајног дела наше студије.

III

ПРИПРЕМА

Мислим да је боље говорити о припремању, а не о осујећењу Сабора. Разуме се, горе наведени проблеми тако су велики и толико сложени да би збиља представљало наивност и злочиначку неодго-

ворност када би се похрлило да се сазове Сабор, а да споменути проблеми нису претходно били проучени и, неки барем, нормализовани.

И доиста, како ће доћи до Сабора кад у Православљу постоје јерархије које једна другу не признају? Тако већ унапред имамо спремљена одлучења и расколе. Како ће бити држан Сабор кад неки епископи великих помесних цркава не могу да говоре слободно? Какво ће, између осталог, бити учешће народа на Сабору? Каква је припрема извршена да би се нашли одговори на велика питања која поставља данашњи свет? Шта је већ учињено као предрадња да би се решио проблем дијаспоре? Јер на Сабору силазак Духа Светога не бива магијски. Свети Оци су нам оставили у наслеђе пример напорног и исцрпљујућег богословског и духовног припремног рада да би се изнашла решења која Сабор једноставно исправи, прошири и усвоји.

Ако је ужурбано сазивање Сабора злочиначки поступак, осуда сваке саборске предрадње и захтев да се осујети Сабор представљао би лако решење. Православље је по природи својој саборно, синодално. А кад Сабор видимо као тајну и верујемо у тајанствено дејство Духа Светога, имам утисак да ништа друго не можемо до ли да радимо и да се надамо.

Но ипак, морамо признати да једини истинит елеменат који до данас имамо у вези са Сабором јесте *расположење* за Сабор. Све остало — родоски каталог, објављени нацрти, уопште начин припремања Сабора — показују огромне недостатке. Мислим да овај смисао имају и велика оспоравања која се у последње време чуже поводом Сабора, а првенствено гледиште оца Јустина Поповића. Ова гледишта треба озбиљно узети у обзир и свуколику припрему за Сабор поставити на нове основе. За тако што налазим да су изузетно прикладни предлози које је формулисао Olivier Clément у часопису *Contact*, No. 76, стр. 417—422.

Између осталог, треба да схватимо да најзначајнија и изузетно драгоцен ствар коју добијамо из читавог овог расправљања о Сабору јесте то што се данашње Православље уздиже у *саборско* и *саборно* стање. Када припрема за Сабор стекне замах и распон који јој доликује, тј. када се њоме позабаве не само званични кругови већ сви епископи, богословски факултети, проповед, народ — онда је то већ једна врста *Сабора*. Некоја пак значајна питања — као што су дијаспора, двоструке јерархије, однос према претхалкидонцима, итд. — могу и треба већ у овом и оваквом предсаборском стању да се покрену унапред и доведу готово до решења. До Сабора неће доћи изненада. Њему ваља да претходе сусрети патријараха и епископа с другим патријароима и епископима, саветовања међу православним црквама на свима нивоима, а поглавито самосвест и напоран богословски рад. Само на тај начин ћемо реалистички корачати ка Сабору.

Унутар *саборске* атмосфере и *саборнога* стања у којем би требало да живи Православље идућих година особит положај треба да припадне, мислим, богословској студији и богословском истраживању. Све помесне цркве и богословски факултети треба да се даду на напоран и тежак богословски рад, који би, разуме се, у својим првим студијама имао и строго научан карактер. Дабоме, повесница наше Цркве показује да васељенски сабори никада не бејаху резултат бо-

гословских истраживања нити дело припремних комисија. Они су сазивани да би се решили конкретни животни проблеми Цркве. Нису међутим проблеми оно што недостаје у наше доба. Начин пак на који људи данас расправљају јесте управо — књиге, публикације и комисије. Црква дакле не може друкчије неголи да уз друга, духовнија припремна средства (која наведосмо више, а о којима подробно збори Оливер Клеман у своме чланку) употреби и научно истраживање као другостепено, али савршено неопходно средство. Примењујући на појединости своју мисао и дајући свој допринос том научном богословском раду, указујем на могућности да при свакој помесној цркви проради по једна **КАНЦЕЛАРИЈА ЗА БОГОСЛОВСКО ПРОУЧАВАЊЕ И ПРИПРЕМУ САБОРА**. Свака од њих имала би за задатак да потпомогне дело цариградскога патријаршијскога Секретаријата у Шамбезију код Женеве, који је посебно задужен за припрему Сабора. Свака од њих могла би започети с радом у оквиру ових трију одељења:

А. *Одељење архиве и књижнице*. Неопходно је потребно да се саберу и уобличе у корисне и лако употребљиве радне досијее:

1. Сви богословски (догматски, канонски и други) и сви историјски елементи који се тичу протеклих васељенских сабора.

2. Сви богословски и историјски елементи за све православне помесне саборе после седмога васељенскога сабора. О сваком Сабору ваља сачинити засебан досије који ће садржавати податке: место, време, историјски услови, поводи за сазив, догматске одредбе, канонске одлуке, значај дотичнога сабора за његово доба, сотириолошке последице, итд. Ту би била наведена и сва односна библиографија. Тако ће бити приправљен и стављен на располагање будућем Свеправославном Сабору нужни практични архив без којег никакав рад те врсте не може бити плодотворан.

3. Искрпни подаци о организацији и припреми сабора у свим фазама.

4. Целокупна међуправославна библиографија о Сабору, али и сва инославна литература о њему.

Б. *Одељење богословског истраживања*. Ово одељење имало би следеће поље рада:

1. Да проучи смисао и природу једнога васељенскога сабора у данашње дане.

2. Да проучи начин на који функционише — „литургише” — откривење у историји, тј. да проучи однос између откривења и спасења.

3. Да определи и обелодани *потребу* и *сврху* васељенскога сабора у наше дане.

4. Да затим — по природном редоследу ствари — одреди главне саборске теме. Само после горе описаног припремнога рада могуће је успешно одредити саборски дневни ред који би био одраз истинских проблема Православља.

5. Да испита могућности за сазив Сабора данас. Да богословски простудира и ендогене и историјске тешкоће, од којих неке наведосмо у другом делу ове расправе, па да онда означи пут за њихово превазилажење. И тек када се до краја пређе тај пут, биће сазив Сабора и могућ и безопасан.

6. Да проучи до у дубину основне теме о којима би се имало расправљати на Сабору.

7. Да испита и оцени грађу сабрану у Архиви и Књижници. Тако би се дало одредити које одлуке помесних сабора би требало да потврди будући Свети и Велики Сабор и могли би надлежним путем и начином да се упуте предлози о томе.

8. Да организује сусрете богослова у помесним оквирима, као и веће богословске конгресе на међународној основи. Да организује и састанке парохијскога свештенства, омладине и других група световњака, да би се и тако унапред изучавале неке конкретне саборске теме. Ови састанци и зборована били би другачије природе од оних што се сазивају у Шамбезију. Јер, исти имају службено-организациони карактер, а овде би били посредни *незванични студијски сусрети*.

В. *Оделење за припрему црквене пуноће*. Ово одељење би се прихватило следећих задатака:

1. Да помоћу сажетих и јасних излагања обавештава епископе и клирике о битним саборским питањима и проблемима, као и о току припрема.

2. Да снабде епископе погодним и потребним богословским материјалом који би помогао у њиховој личној припреми за учешће на Сабору.

3. Да уручи епископима грађу прикладну за буђење интереса у пуноћи црквеној — народу Божјем.

4. Да се побрине о извештавању јавности преко штампе, радија, телевизије, итд.

5. Да се постара за издавање популарних књига и брошура о Сабору, но истовремено и за издавање озбиљних богословских студија о њему.

Целисходно би дакле било да се по једна таква Канцеларија за богословско проучавање и припрему Сабора отвори при свим помесним православним црквама. Грчка Црква би је могла припојити Атинском Међуправославном Центру, или Апостолској Дијаконији, или некоме манастиру, или једном од богословских факултета. У сваком случају, значајно би било то да се схвати непосредна и апсолутна потреба за озбиљним богословским изучавањем и припремом Сабора. Без такве припреме — или се Сабор неће остварити или ће претрпети неуспех. Озбиљна пак припрема створиће у Православљу једну саборску атмосферу и стање. А Бог, видећи Цркву где живи синодички — саборски и саборно — подариће јој зацело и дар Великога Сабора.

ЗАКЉУЧЦИ

1. Ваистину православан Сабор не може представљати „унутрашњу“ ствар Цркве нити се може бавити неколиким „појединачним“ питањима. Дужан је, напротив, да открије тајну Божју и тајну исправног односа између Бога и света, односно да открије *Цркву* данашњој васељени. Другачије казано, дужност му је да за наше дане конкретизује и активира тајну Педесетнице.

2. Родски каталог тема не треба просто ревидирати већ напустити. Нужно је потрагати за *другим* исходиштима правога православ-

нога католичанскога предања. Исто тако је прека потреба што пре одбацити проблематику Нацрта *О Откривењу*, који је објавила Припремна комисија, јер та проблематика никакве везе нема ни са православним Предањем ни са сотиролошким потребама данашњега света. Које пак од преосталих родских тема затреба да остану, треба их поново проучити у светлости нове и стварне предањске теологије о Откривењу — а неке елементе те теологије истакли смо горе.

3. Под условима који данас владају није могуће зборити о *сазиву* но о *припреми* Сабора. А та припрема је *саборски* акт. Она дословце сачињава део тајне зване Сабор и има могућност, кад и ако се изврши како ваља и треба, да помогне Православљу да наступајуће године проживи у саборском и саборном стању. Живећи пак тако, Православље ће моћи, када томе дође време, да на Сабору прими и обелодани Пресветога Духа, и тада ће Сабор бити богојављење за сву васељену, биће стварно Васељенски Сабор.

4. Следствено, превасходан задатак којим данас треба да се позабаве сви који су одговорни по питању Сабора и сви који се тим питањем баве, јесте — *саборски начин припреме Сабора*. Остављајући зачас по страни сва друга питања, имам утисак да би тиме требало да се позабави и Предсаборска Свеправославна Конференција која треба да се састане у Шамбезију крај Женеве.

Summary

Panagiotis Nellas

THE HOLY AND GREAT COUNCIL OF THE ORTHODOX CHURCH

Lately one hears in the Orthodox Church voices for and against the convocation of the planned Ecumenical Council. In the first part of his article the author describes general dogmatic considerations concerning the Council in the Orthodox Church. The Council is, first of all, a *mystery* and a *sign*, which reveals God's holy love towards the world, which constitutes the very nature of the Church. Therefore, the main theme, which should be dealt by the future Council is God's Revelation to the world in Christ through the Church, i. e. the *salvation* of the world and mankind. Christ's Incarnation and His salvific assuming of human nature, and by this of the world, is the axis around which the whole life and work of the Church and her Councils should revolve.

In the second part the author sets forth his pastoral and canonical considerations facing the Council. He points to the few problems, which have accumulated in the world and Church since the last Ecumenical Council and suggests that they should be solved wisely and soberly, stressing the need that the Orthodox should spell out their position towards other Christians separated from the Orthodox Church. He also argues that Palamite theology and the XIV Century Councils should be taken as inspiration at the work of the new Council.

In the third part the author speaks about the preparation of the future Council, which should be prepared without haste, seriously and thoroughly. To this end he suggests that each local Orthodox Church establishes a special Committee for the sake of theological research and preparation of the Council. The Committee should make ready papers and themes for the fathers of the Council, as well as to develop the conciliar consciousness among the laity.